

۷ - در دوم حمل مجلس جشنی از طرف رئیس معارف در مدرسه متوسطه رشت دائر و عموم مدارس رشت در روز مذکور دعوت و شاگردان بخواندن خطابه و سرودهای خود شروع و باوضع باشکوهی خاتمه یافت

۸ - فومن - پس از استحضاری باینکه اثابیه مدرسه سابق فومن بکلی مفقود گشته و چیزی از آن باقی نمانده است پس از تهیه موجبات افتتاح مدرسه دولتی فومن و ارسال اثابیه که قبلا بر حسب دستور اداره معارف گیلان در اتزلی ساخته شد مدرسه دولتی نمره ۶ در اول برج حوت در تحت ریاست آقای میرزا علی آقا حبیبی افتتاح و بک عده مشغول به تحصیل گشتند و بموجب تقاضای رئیس معارف فومن سه نفر معلم لایق از رشت بدانسو اعزام گردید

بزرگان ایران ما :

خیام

چنانکه انفا گفته شد در خصوص حکیم ابو یوسف از باب علم و دانش بسیار نوشته اند که شرح آن را ذکر کردن در اینجا ممکن نیست ولی بنا بقول فاضل محقق آقای شیخ محمد بن عبدالوهاب القزوینی که در حاشیه چهار مقاله نظامی عروضی سمرقندی نوشته (۱) بهترین و کاملترین ترجمه حالی که از برای خیام نوشته شده آنست ، که از طرف مستشرق و فاضل شهیر پروفیسور ادوارد برون (در تاریخ

(۱) در مطبعه برلین در لیسدن ۱۳۲۷ هجری بشکلی خیلی نفیس طبع

علوم ادبیه ایران (۲) نگاشته شده - در آیه از آن بحث خواهد شد - و کتاب نفیس مستر نشان هسکل دول است ، که مقایسه تمامی از ترجمه های خیام و شرح حال مترجمین را با ترجمه حال او و شرح مشرب و مسلکش در فلسفه بتفصیل محتوی است .

رباعیات خیام ، چنانکه در اکثر آثار ادبای ایران (متأسفانه) مشهور است تماماً محفوظ مانده و مدققین را در اینخصوص نظریات مختلف است .

مثلاً : ترجمه که از طرف ادوارد هررون آلن بزبان انگلیسی شده و در

۱۸۹۹ مسیحی در لندن طبع گردیده دارای صدویک رباعی است .

و ترجمه وین فیلد که در ۱۹۰۱ چاپ شده با بعد و هشت رباعی را داراست بجهت تأیید مدعی فهرست ذیل را که در ترجمه هررون آلن موجود است بقارئین

گرام عرضه میداریم (صفحه ۱۶ - ۱۵)

۱ - نسخه اوزلهی : بتاريخ ۸۶۵ هجری نوشته شده در کتابخانه بودله بن

او کسفورد نمره ۱۴۰ در ۱۸۹۸ میلادی از طرف نیکولس چاپ شده دارای ۱۵۸ رباعی است

۲ - نسخه کلکته در کتابخانه دانشگاه آسیاتیک سوئیه نمره ۱۵۴۸

اصلش گم و یادزدیده شده برای فیچ گرالد کویپه شده دارای ۵۱۰ رباعی است

۳ - چاپ لیتوگرافی لکنهو در ۱۸۹۴ میلادی طبع شده حاوی بر

۷۷۰ رباعی است .

(۲) پرفسور ادوارد ژ . برون : تاریخ ادبیات ایران . طبع لندن ۱۹۰۶

۴ - ترجمه ا. ح. وین فیلداست که محتوی ۵۰۰ رباعی است در لندن در ۱۸۸۳ طبع گردیده است - (این کتاب چاپ اول همان کتاب است که در فوق ذکر گردید). - و در طبع ثانوی ۸ رباعی افزوده شده .

۵ - ترجمه منثور نیکلاست . در پاریس در ۱۸۶۷ طبع شده . محتوی ۴۶۴ رباعی میباشد .

۶ - طبع لیتوگرافی پترسبرگ است که در ۱۳۰۸ هجری چاپ شده دارای ۴۵۳ رباعی است

۷ - مجموعه اشعاری است در بمبئی بالیتوگرافی در ۱۲۹۷ مسیحی چاپ شده دارای ۷۵۶ رباعی است . نزدیک و شبیه است به نسخه کلکته .

۸ - نسخه ایست در کتابخانه عمومی بانکپور ۲ - ۱ - ۹۶ نوشته شده حاوی ۶۰۴ رباعی است .

۹ - نسخه که در کتابخانه های پاریس است نمرة ۸۲۳ در تاریخ ۹۳۲ هجری نوشته شده حاوی ۳۴۹ رباعی است گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۱۰ - هفت رباعی است در دیوان حافظ در ۷۸۶ نوشته شده در کتابخانه مذکور فوق بانمرة ۷۴۵ موجود است

۱۱ - ۶ رباعی است که در قرن یازدهم هجری در مجموعه اشعاری نوشته شده در کتابخانه مذکور پاریس محفوظ است نمرة ۷۹۳

۱۲ - نسخه ایست در کتابخانه مذکور فوق نمرة ۸۲۶ در تاریخ ۸۳۶ هجری نوشته شده محتوی بر ۷۶ رباعی است

۱۳ - نسخه که در کتابخانه مذکور در نمرة ۳۴۹ است تاریخ ۹۲۰

هجری و دارای ۲۱۳ بیت است.

۱۴- نسخه که در کتابخانه نواب تونک است دارای ۳۴۹ رباعی است

۱۵- رباعیاتی که پروفیسور کاومل در کالکوتاروو نشر نموده نمره ۵۹

در ۱۸۵۹ میلادی .

۱۶- ده رباعی است از نسخه اوزله‌ی از طرف گارسن دوتاسی (نوت‌های عمر خیام)

در پاریس مطبعه امپریال در ۱۸۵۷ طبع شده

۱۷- ترجمه منظومه جان بهین بتوسط سوسیه ته ویلدن در لندن ۱۸۹۸ طبع

گردیده دارای ۸۴۵ رباعی است

ولی بعضی از رباعیات متفق علیه است از جمله رباعیاتی است که از طرف فیچ گراالد

انتخاب و ترجمه شده است .

مستشرق و فاضل بزرگ ادوارد پرون (در تاریخ ادبیات ایران) میگوید :

خیام ، چنانچه در فرنک معروف است ، در ایران مشهور نیست (صفحه ۲۴۶)

متأسفانه این مسئله موافق حقیقت است و وطن خیام کجنانکه شاید قیمت شاعر

بزرگ را ندانسته است . ولی سابقاً (زمانیکه ایران منبع علم و عرفان و فضل

دانش بوده) خیام نسبت بقرون اخیره شهرت بزرگ داشت که اغلب کتب

تراجم ذکر آن حکیم نامدار را نموده اند (که در آیه متذکر خواهیم شد)

لیکن در اعصار اخیره ، بسبب انقلابات متوالیه و تخالف اعتقادات و حسیات که

علم و عرفان را کسادی ظاهر بود ، و احساسات سخیفه ، و مسالك سقیمه رواجی

باهر داشت آن حکیم دانشمند هم در گوشه مانده غبار نسیان بر صفحات پر

عرفانش نشست .

استطراد

این انحطاط ادبی (که در ایران بظهور آمد) در خارجه هم بکلی منعکس گشته قدرت و حاکمیت ایرانی را از صفحات ملل آسیا زدود .

مثلاً : وقتیکه ، ایران ، منادی علم و عرفان و مهبط نور و روشنائی بود ذراتش تمام آسیا را فرو گرفته و اقوام آسیا در تحت شعاع آن نور مسخر شده بود .

چنانچه ، عثمانیها : آن زمانیکه با اردوهای غالب خود تمام هنگری را تسخیر نموده ، پادشاه و جهانگیر بزرگ آسیا را در چالدران مغلوب میگردند ، خودشان مسحور مفکوره و ادبیات ایران گشته در عادات و اخلاق و معاشرت سهل است حتی در مدارس و در معابد تماماً تابع عادات و عنعنات ایران بودند .

عثمانی ، چنان تابع و مسخر ادبیات ایران بود که از کتب ادبیه تادوائر دولتی و مکتب پادشاهان با زبان و با خط فارسی نوشته میشد . چنانکه حالا هم محررات دائره مشیخت اسلامیة عثمانی ^{کتابخانه علم اسلام} با سبک و خط فارسی نوشته میشود .

شعرای عثمانی مثل یک ادیب ایرانی شعر فارسی می گفت و زبان ، تماماً نیم فارسی شده ملت عثمانی عادات ایرانی را قبول نموده و اعیاد ملی ایران را مثل عید ملی خود قرار داده بودند

چنانچه یکی از ادبای عثمانی بقصیده نوروذیه خود این چنین شروع میکند که (اگرچه ترکی است اما آنقدر با فارسی مخلوط است که یک فارسی زبان هم میتواند بفهمد) اسدی نسیم نوبهار آچیلدی گلر صبحدم

آچسون بزم ده کو کلمز ساقی مددصون جام جم

ایرندی‌ینه اردی بهشت اولدی هواغبر سرشت

عالم بهشت اندر بهشت ، هر گوشه برباغ ارم

بلی وقتیکه ادبیات ایران پرتو افکن عالم عرفان بود در عثمانی تأثیری بزرگ داشت اما رفته رفته ، (ادبیات ایران) از رونق افتاد و بجای او ادبیات غرب

قائم میگشت .

آخر استطراد

در عثمانی اول کسی که در ازمنه اخیر از خیام ذکر نمود فاضل اجتهاد پیرور عبدالله

جووت است که در اوایل جوانی خود بمناسبت ترجمه رباعیات خیام بزبان آلمانی

رساله بنام تریه معصومیت با امضای ابن عمر جووت نشر نموده ، و در این رساله از

خیام و الهانه بحث مینماید . (۱۳۱۲)

و بعد از تریه معصومیت در ۱۳۲۷ رومی از طرف ادیب فاضل حسین دانش در کتاب

سرآمدان سخن که برای تدریس در دارالفنون عثمانی نوشته شده و تراجم احوال

شائره نفراز مشاهیر شعرای ایران را حاوی میباشد مقاله قشنگ و دلچسبی برای

خیام نوشته شده که بعضی از جمل آن انفا بنظر قارئین عرض گردید (۱)

ثالثا : از طرف دکتر عبدالله جووت (همان ابن جووت است که در فوق ذکر شد)

رباعیات خیام با حواشی بزبان ترکی ترجمه شده و در خصوص تصحیحش فقیر

عاجزانه کمک کرده است . و در این ترجمه از نیکلا خیلی استفاده شده است

میرزا حسن ناجی

« باز تمام نشد »

(۱) در این مقاله حضرت ادیب چنانکه خودشان معترفند از کتاب فاضل

بزرگ پروفیسور برون استفاده نموده‌اند